

Ali postoji li strategija?
Definiranje transatlantskog konsenzusa za
katalizaciju napretka u BiH

DPC Policy Brief

Serija Restartovanje
Evropskih and transatlantskih institucija #2

od Kurt Bassuener, Valery Perry, Toby Vogel, Bodo Weber

Berlin-Brisel-Dundee-Sarajevo

Januar 2021.

Izveštaj
Democratization Policy Council

Autori: Kurt Bassuener, Valery Perry, Toby Vogel, Bodo Weber

Lektorat: uređivački odbor DPC-a

Berlin-Brisel-Dundee-Sarajevo

Januar 2021.

Ovaj izvještaj omogućen je podrškom Rockefeller Brothers Fund. Mišljenja i gledišta autora ne moraju nužno odlikavati one fonda.

PRIKAZ SADRŽAJA

IZVRŠNI SAŽETAK SA PREPORUKAMA.....	I
UVOD.....	1
PRIJEKO POTREBNA NOVA TRANSATLANTSKA POLITIKA	2
OMOGUĆAVANJE I KATALIZIRANJE – NE DEFINIRANJE ILI NAMETANJE – PROGRESIVNA PROMJENA.....	3
<i>Top-down elementi, po redoslijedu</i>	4
<i>Bottom-up elementi</i>	6

IZVRŠNI SAŽETAK SA PREPORUKAMA

Ovaj policy brief opovrgava površni i pojednostavljeni mit da se međunarodna zajednica može angažirati u Bosni i Hercegovini samo putem nametnutih rješenja ili putem tzv. politike „ownership“ (vlasništvo) oslanjajući se na lokalne elite – što je trenutno slučaj. Ono na šta situacija poziva je korištenje prinudne prednosti transatlanskog konsenzusa da kreira okruženje u kojem građani mogu artikulirati fokusirani angažman da definiraju viziju za novi društveni ugovor. Ova dinamika od vrha prema dnu i od dna prema vrhu se može opisati kao „sendvič pritiska“ koji ima za cilj pritiskanje elita koje nisu motivirane da mijenjaju *status quo*.

Top-down elementi ove rekalibrirane strategije uključuju:

- Jasno opredjeljenje za zajedničku politiku zaštite teritorijalnog integriteta BiH, koristeći vidljive i vjerodostojne manifestacije takvog osnaženog opredjeljenja u BiH: pojačan EUFOR, uključujući i u Brčkom, kao i neizvršno prisustvo NATO-a.
- Jasne poruke Beogradu i Zagrebu da je Vijeće za implementaciju mira (PIC), a ne oni, garantor BiH u skladu sa uslovima Dejtona – te da su nosioci političkog i demokratskog razvoja zemlje sami Bosanci i Hercegovci.
- Jasan stav da su Dejtonska BiH i Ured visokog predstavnika (OHR) paket aranžman – a da se kredibilitet te institucije mora ojačati kako bi se odbranio mir i razvoj institucija postignut od Dejtona.
- Ponovno potvrđeno opredjeljenje za vladavinu zakona, uključujući ponovno ojačanje teško oštećenih institucija kao što je Visoko sudsko i tužilačko vijeće (VSTV), Sud BiH, i policija.
- Radikalno smanjenje infuzija kapitala (sredstva IFI-a, infrastrukturni projekti, itd.) u odsustvu smišlenih, provedenih reformi. Političke elite su ovo koristile u svrhe patronaže kako bi kupili građane da trpe njihovov neodgovorno, loše upravljanje.

Bottom-up elementi strategije uključuju:

- Jasno definisanje odgovornog post-Dejtonskog društvenog ugovor i ustavnog poretka legitimisan od strabe građana kao cilj angažmana i stava Zapada.
- Podrška jasnom setu načela za društveni ugovor napravljen od strane građani i koji je zasnovan na odgovornosti države prema građanima e kompatibilnosti sa euroatlanskim integracijama.
- Podrška sistemu koji je osmišljen da prioritizira funkcionalnost i odgovornost; jednakost u pružanju usluga i infrastrukturi; ojačana lokalna samouprava i kapacitet; uravnotežena individualna i kolektivna zaštita za svaku samodefiniranu grupu građana (ne samo tri „konstitutivna naroda“); i puno provođenje svih pravosnažnih presuda ESLJP-a.

Ovi elementi u kombinaciji nude ljudima u BiH, bez obzira na njihovu lično opredjeljenje, *istinsko partnerstvo* po prvi put – ono koje je osmišljeno sa izričitom svrhom da dozvoli građansku inicijativu i napredno djelovanje.

Uvod

Tokom proteklih nekoliko sedmica, dok je svjetska pažnja bila usmjerena na pogoršanje pandemije koronavirusa, a potom i na napad protiv američke demokratije upadom u Kongres, građani Bosne i Hercegovina (BiH) su bili prepušteni razmišljanju o tome da li će Njemačka promijeniti kurs u svom pristupu implementaciji mira u njihovoj zemlji. Da li je nominacija bivšeg ministra poljoprivrede Njemačke, Christiana Schmidta, o kojoj se izvještavalo bila kadrovska odluka bez politike? Ako nije, koja strategija stoji iza očigledne odluke, koju su BH medije prvo otkrile 23. decembra 2020., a zvanično potvrđena je bila tek 20. januara,¹ da ga se imenuje visokim predstavnikom? Jedomjesečna šutnja zvanične Njemačke otvarala prostor za dosta špekulacija – koje otežavaju put naprijed u BiH, ma koja politika je ispod površine.

Božićno iznenađenje je uslijedilo nakon niza događaja održane u okviru obilježavanja 25. godišnjice Dejtonskog mirovnog sporazuma koji su generirali brojne diskusije o silaznoj putanji BiH, i o uticaju izbora Joe Bidena. EU i Bidenov tim tokom kampanje/tranzicije su izrazili želju da rade zajedno kako bi ponovno izgradili transatlantske veze i suočili se sa zajedničkim izazovima, nakon nepotrebno uzrokovane štete tokom mandata predsjednika Trumpa kao i dugoročnijeg negativnih trenda.² Logično je da bi zajedničkoj svrsi najbolje poslužila zajednička procjena i strateški plan nakon Bidenove inauguracije. Ali prema svim dostupnim dokazima, ne čini se da je ovo bio slučaj kada je u pitanju BiH, što je nepovoljno. Kako kaže stari marketiški slogan, „Nikada ne dobijete drugu šansu da ostavite prvi utisak.“

I dok skoro svi kojima je stalo do BiH – do nje same i kao regionalnog predvodnika – priznaju da EU i SAD u BiH mogu postići uspjeh samo uz zajednički napor (bez obzira na cilj), utisak koji se mogao steći tokom proteklih sedmica se odnosio na nekoordinirano i nespretno tapkanje. Čak i dobro osmišljena zajednička strategija – ako uopće postoji, čak i u obliku kapsule – će sada morati da se suoči sa otežavajućim okolnostima percipiranih podjela, pored izazova koje nameće neophodnost kolektivnog konfrontiranja utvrđenim političkim elitama u BiH koje se međusobno podupiru.

Od vremena kada je SAD ustupio EU vodstvo Zapada u BiH nakon napada na Irak, ova uloga nije bila ozbiljno preuzeta, a nije ni postojala stvarna i artikulirana transatlantska politika i strategija u BiH. Tračak nade se pojavio 2019. godine kada je Evropska unija predstavila svoje Mišljenje (*Avis*) o zahtjevu BiH za status kandidata za članstvo, svojevrsna srednoročna mape puta za sveobuhvatnu reformu u BiH.³ Međutim, u posljednjih 18 mjeseci, nijedna zemlja članica, uključujući i Njemačku, nije iskoristila priliku iz *Mišljenja*, što je pokazatelj trajnog nedostatka političke volje tokom posljednje jedne i po decenije da se

¹ “Kandidatur von Bundesminister a.D. Christian Schmidt für das Amt des Hohen Repräsentanten für Bosnien und Herzegowina,” saopštenje njemačkog ministarstva vanjskih poslova, 20. Januar 2021., dostupno na: <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/-/2435772>.

² Na primjer, vidjeti “*Joint Communication to the European Parliament, the European Council, and the Council – a new EU-US agenda for global change*,” Evropska komisija i visoki predstavnik Unije za vanjske poslove i sigurnosnu politiku, Brisel, 2.12.2020. Također vidjeti “Biden pledges to restore US global cooperation and leadership – but can he?” *DW*, 8.11.2020. Dostupno na: <https://www.dw.com/en/biden-pledges-to-restore-us-global-cooperation-and-leadership-but-can-he/a-55537506>.

³ “Communication from the Commission to the European Parliament and the Council – Commission Opinion on Bosnia and Herzegovina’s application for membership of the European Union,” Brisel, 29.5.2019., dostupno na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/COUNTRY_19_2778.

ozbiljno pozabave BiH.

U ovom policy brief je objašnjeno šta ta zajednička politika *treba* biti: novi dogovor za već dugo frustrirano stanovništvo u BiH. On bi podrazumijevao djelovanje u okviru Dejtonskih parametara kako bi se građanima omogućilo i pomoglo u razvoju alternativnog političkog sistema te vršenju pritiska ka njegovog uspostavljanja.

Prijeko potrebna nova transatlantska politika

Demokratije u Upravnom odboru PIC-a⁴ treba da izvrše prijeko potrebnu i intelektualno poštnu ponovnu procjenu politike Zapada predvođene EU-om, koja je već duže vrijeme u najboljem slučaju *zombi politika*, na birokratskom autopilotu tokom jedne i po decenije. Nespremnost na suočavanje sa razlozima za regresiju u BiH je pogodovala okruženju bez pravila, u kojem nacionalističke političke elite definiraju uslove angažiranja onih kojima je povjereno provođenje Dejtonskog sporazuma. Ustvari, međunarodna zajednica predvođena EU-om je partner sa onima koji su – u izvještajima same EU – prepoznati kao profiteri lošeg upravljanja.⁵ Ovo je perverzno; ponižavajuće i nedjelotvorno za Zapad, obeshrabrujuće za građane BiH, a ohrabrujuće za domaću Makijevalističku politiku kao i za neliberalne vanjske aktere.

Neophodna procjena mora uključivati *otvoreno* priznanje dosadašnjih grešaka politike.⁶ Hitno je potrebno priznati da nema puta naprijed bez priznavanja izvora problema: utvrđene političke elite i njihov strukturalni ekosistem, izolovan od odgovornosti prema vlastitim građanima, zacementiran u Dejtonskom sistemu, njegovom ustavnom poretku, i političkoj dinamici koja mu je svojstvena. Ove elite se čvrsto drže već duže od 15 godina.

Trenutno stanje u BiH odražava uzaludnu nadu stranaca da će njene vladajuće elite iskoristiti priliku koju pružaju euroatlantske integracije da krenu evolucionim putem reforme. Ovo se pokazalo pogrešnim otkad su se vrata za region prvi put otvorila 1999. godine. Reformski procesi su efektivno zaustavljeni povlačenjem međunarodne zajednice iz provođenja pravila Dejtona, dok su domaći mehanizmi provođenja tih pravila bili u isto vrijeme sistematski brisani ili rušeni.

Cilj nove transatlantske politike treba biti *eksplicitno* uokviren na sljedeći način: kreirati pogodno okruženje za široki, participativan angažman građana širom BiH u razvoju alternative za postojeći Dejtonski model – novi društveni ugovor koji će razviti građani BiH bez uplitanja svojih elita, prateći set vodećih načela. Kada se artikulira i demonstrira postojanje podrške građana, treba pružiti pomoć kako bi

⁴ Upravni odbor PIC-a čine Kanada, Francuska, Njemačka, Italija, Japan, Rusija, Ujedinjeno Kraljevstvo, Sjedinjene Američke Države, predsjednik Evropske unije, Evropske komisije, i Organizacija islamske konferencije (OIC), koju predstavlja Turska.

⁵ Posljednji izvještaj Evropske komisije o napretku BiH na stranici 5: “*with all levels of government showing signs of political capture directly affecting the daily life of citizens.*” Vidjeti “Izvještaj o napretku Bosne i Hercegovine za 2020.” Evropska komisija, 6.10.2020. Dostupno na: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/bosnia_and_herzegovina_report_2020.pdf.

⁶ Detaljan izvještaj DPC-a o analizi politike u kojem su dokumentirani ovi neuspjesi koji su BiH doveli do trenutne slijepe ulice će biti dostupan u februaru 2021. sa više detalja. Njihova suština i efekti su sažeto prikazani u ovom izvještaju.

se zaštitio ovaj novi društveni ugovor u obliku nacrtu ustava. Krajnji cilj je razviti ustavno građanstvo oko društvenog ugovora koji su dizajnirali sami građani, građanstvo koje može redefinirati politički pejzaž zemlje – nasuprot onom kojim vlada trenutna struktura.

Omogućavanje i kataliziranje – ne definiranje ili nametanje – progresivna promjena

EU i SAD (sa Velikom Britanijom, Kanadom, i Japanom) treba zajedno da predstave ovaj cilj, jer dok su se njihovi relativni uticaji u vođenju politike vremenom promijenili, koncept evolucijskog napretka predvođen elitama ka euroatlantskim normama i članstvu je u osnovi post-Dejtonske i pred-Briselske strategije. Ovo je bio zajednički imenitelj čak i u drugačijim erama visokog predstavnika Paddy Ashdowna (koji je bio *bête noire* za mnoge iz tabora koji zagovara proširenje EU) i smjera politike koju je definirala EU nakon njegovog odlaska, a koja je odbacila njegove metode. Uprkos njihovim razlikama, oboje su se oslanjali na uticaje na analizu troškova i koristi za političke elite u BiH – pokušavajući da poguraju evoluciju odozgo — iako EU izbjegava *sva* prisilna sredstva.

Oba pristupa su do sada pretpostavljala identifikaciju građana sa političkim elitama, ali i to da bi barem neki od korisnika sistema istinski radili na podržavanju otvorenog, iako zahtjevnog, puta ka EU koji ih očekuje. Ova potonja pretpostavka se pokazala kao dokazivo pogrešna (i ne samo u BiH). Prva je dosta upitna – ali nikada nije bila testirana u sistemu koji je dizajniran da se odupre građanskoj inicijativi u *bilo kojoj* sferi.

Postoje brojni dokazi da su etablirani politički lideri u BiH, *kao klasa*, jako nepopularni zbog svoje percipirane (i redovno demonstrirane) korupcije, zloupotrebe ovlasti, i otpora prema odgovornosti.⁷ Ali te građane prinudna sila države (u bezbroj oblika) i dominantna uloga patronaže u javnom i privatnom sektoru također redovno asocira na strah. Strah od suprotstavljanja etabliranoj vlasti je endemski u cijeloj BiH, iako izraženiji u nekim mjestima (npr., u Mostaru) nego u drugim. Sistem patronaže obavezuje čak i systemske kritičare sistema, zbog straha od gubitka osnovnih sredstava za život (i život svoje porodice). Smanjenje uicaja ove dvije primarne izvor straha je preduslov za kreiranje funkcionalnog, građanski legitimnog upravljanja u BiH. Ovu temeljnu post-Dejtonsku promjenu treba napraviti odozgo.

U isto vrijeme, i jednako važno ako ne i važnije, građanski angažman, razvoj političkih i strukturalnih alternativa, i mobilizaciju na vršenje pritiska za njih u javnoj sferi mogu poduzeti samo građani svih samoopredjeljenja u BiH. Takav proces vanjski akteri mogu omogućiti, podsticati, pa čak i za njega pružiti pomoć (na zahtjev). Ali se on može osmisliti, razviti i pokrenuti samo odozdo.

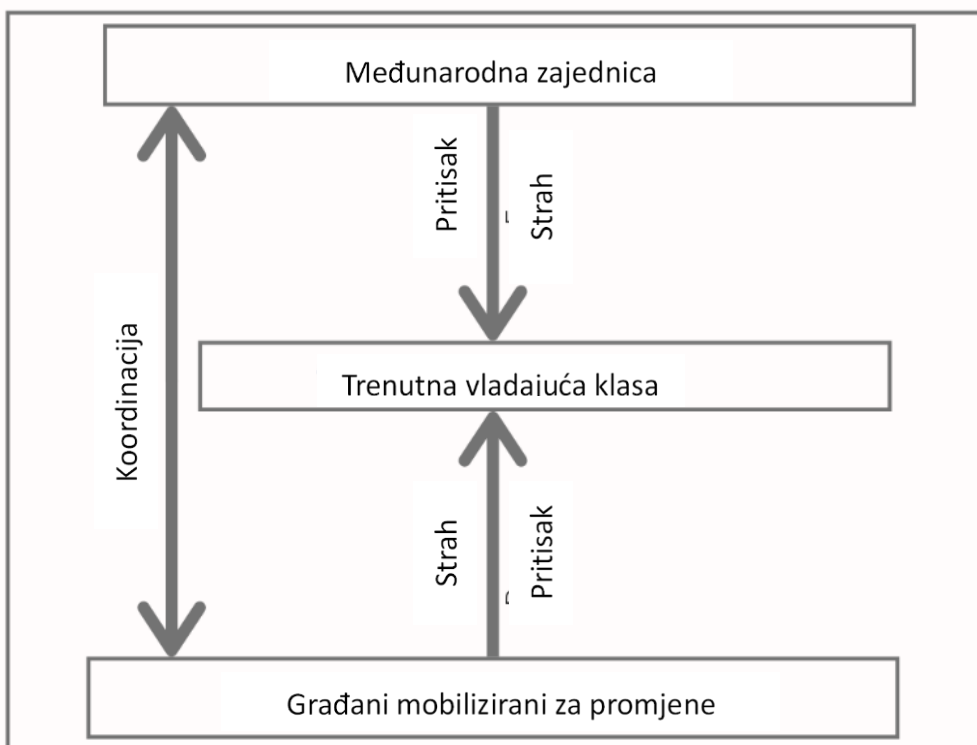
Ova dinamika, čiji uspjeh nije zagarantiran, ali je evidentno izvodljiva i moguća, se na najbolji način može

⁷ Anketa Međunarodnog republikanskog instituta iz 2020. je pokazala da se ukupno 62% ispitanika boji da javno izrazi svoje mišljenje – 23% njih se “jako boji.” Ona je i pokazala javno nepovjerenje u političke institucije, lidere, i sve stranke, kao i dosta negativne ocjene ekonomije (84%), zakona i reda (73%), demokratije (72%), i ljudskih prava (71%). Vidjeti “Western Balkans Regional Poll, Center for Insights in Survey Research,” Međunarodni republikanski institut, 2. februar – 6. mart 2020.

opisati kao „sendvič pritiska“ prema ilustraciji u nastavku.⁸ Ona podrazumijeva koordinaciju između građana koji su mobilizirani za promjenu i onih koji su osnaženi da utiču na manevarski prosto utvrđenih elita u BiH – glavnih korisnika Dejtona.

To bi u praksi zahtijevalo sljedeće:

Model „sendvič pritiska“⁹

Top-down elementi, po redoslijedu

- Jasno opredjeljenje ispočetka za zajedničku politiku zaštite teritorijalnog integriteta BiH, koristeći vidljive i vjerodostojne manifestacije takvog osnaženog opredjeljenja u BiH, uključujući u Brčkom. Kod prve stavke, i EU i SAD imaju deficite povjerenja. Potrebna je reafirmacija mandata i prisustva EUFOR-a, i NATO-a, ne da bi se vratilo na vojnu ulogu Zapada u BiH iz vremena neposredno nakon rata, već kao vjerodostojna rezervna opcija i preventivna mjera koja oduzima potencijal političkim elitama da prijete secesijom ili drugim metodama izazivanja međuetničkog straha – što predstavlja jedan od dva ključna fundamenta zarobljavanja države u BiH.
 - Vjerodostojno obezbjeđivanje rezervnih snaga za pojačanje EUFOR-u, nakon što je UK napustio ove snage. Pojasniti da je mandat EUFOR-a prema Poglavlju 7 Vijeća sigurnosti

⁸ Autori se zahvaljuju Dion van den Bergu iz organizacije PAX Nizozemska za ovaj jezgrovit i slikovit opis dijagrama, koji je osmislio Kurt Bassuener. Decembar 2020.

⁹ Grafikon je prilagođeni koncept mirovnih kartela Kurta Bassuenera; vidjeti Kurt Bassuener i Senada Šelo Šabić, "EU needs alternative to Bosnia 'peace cartel,'" *EU Observer*, 21.08.2020. Dostupno na: <https://euobserver.com/opinion/149193>.

- Ujedinjenih nacija održavanje sigurnog i bezbjednog okruženja u BiH, a ne podržavanje domaćih snaga u BiH u održavanju sigurnog i bezbjednog okruženja.
- Razvoj stalnog NATO prisustva u BiH, u funkcionalnoj ne-mirovnoj ulozi (slično kao NATO Centar izvrsnosti za planinsko ratovanje u Sloveniji, ili Centar zajedničkih analiza i naučenih lekcija u Portugalu), možda sa sjedištem u Tuzli (sa njegovim NATO-standardnim uzletištem), kako bi se pokazala opredjeljenost za stabilnost BiH i Balkana kao i podrška razvoju BiH kao buduće članice NATO-a.
 - Jasne poruke Beogradu i Zagrebu da se unutrašnji razvoj BiH treba definirati u BiH. Upravni Odbor PIC-a je *garantor* Dejtonskog mirovnog sporazuma; Srbija i Hrvatska su *potpisnice*. Njihovo političko miješanje, za koje su dokazi sve veći i učestaliji, je nepoželjno i za isto bi se trebale snositi konsekvence.
 - Ponavljanje opredjeljenja za drugu instituciju zauduzenu za implementaciju Dejtona, Ured visokog predstavnika, i jasnoća po pitanju svrhe Ureda u obnovljenoj strategiji: provoditi – istini za volju obilježen manjkavostima – Dejtonski poredak (uključujući institucije izgrađene tokom njegovog najvećeg uspona 2005. godine) dok god on postoji. Ova uloga je u stvarnosti oduzeta visokom predstavniku i njegovom Uredu od 2006. Svrha neće biti samo držanje pozicije niti vraćanje na međunarodnu politiku prije 2006., već zaštita od političkog avanturizma i malverzacija do formulisanja i usvajanja alternative za Dejtonski poredak po izboru građana, koja uspostavlja političku i pravnu odgovornost.
 - Još jednom iskazano opredjeljenje za vladavinu zakona u BiH, uključujući izgradnju strukturno oštećenih institucija kao što je Visoko sudsko i tužilačko vijeće (VSTV) i Sud BiH, ali i duboko politizirane policije. Ovo će zahtijevati kako hitne korektivne mjere, kao što je nova uloga za međunarodne tužioce i sudije koji će započeti proces ka procesuiranju teškog organiziranog kriminala i korupcije na održiv način, tako i strateške napore da se ponovo izgradi ono čije rušenje je dozvoljeno nemarom u posljednjih 15 godina. Priebeov izvještaj koji je objavila sama EU u decembru 2019. sadrži detalje o strukturalnim bolestima.¹⁰
 - Radikalno smanjenje vanjskih infuzija kapitala (npr. finansiranje IFI-a, finansiranje infrastrukturnih projekata, razni nehumanitarni EU fondovi, itd.) u budžete koje kontroliraju političke elite u BiH, koje ih jasno koriste za svrhe patronaže. Ove isplate, kojima nedostaje suštinska uslovljenost za vladajuće elite, su zapravo od vanjskih sredstava napravile podršku za *politiku smirivanja*, kao i *zaštitni reket* koji ovim elitama omogućuje iznuđivanje patronaže od Zapada.¹¹ Čim građani prestanu percipirati prinudnu silu vladajućih partija kao kredibilnu prijetnju, prepreke za njihov građanski angažman će se značajno smanjiti. Osim toga, koordinirane zabrane putovanja i zamrzavanje imovine (*a la* Magnitsky globalni akt) će demonstrirati posljedice za zloupotrebu ovlasti, podržavajući gore navedene šire napore u reformi pravosuđa.

Ovi *top-down* elementi strateške rekalkibracije, dirigitirani od strane SAD-a, EU-a, i drugih demokratskih političkih aktera u Upravnom odboru PIC-a, mogu *katalizirati*, iako ne i *inicirati*, intenziviranje i

¹⁰ Senada Šelo Šabić, Valery Perry, i Kurt Bassuener, "Burying the Lede – The Priebe Report's Surprisingly Clear Recommendation," *DPC Blog*, 26.12.2019. Dostupno na: http://www.democratizationpolicy.org/wp-content/uploads/2020/05/Burying-the-lede_BDaily-Dec-26-2019.pdf.

¹¹ Vidjeti i Kurt Bassuener, "Stop Funding BiH Politicians' Irresponsibility," *Bosnia Daily*, 16.12.2014. Dostupno na: <http://www.democratizationpolicy.org/pdf/e-bdaily%203194.pdf>. Kao reakciju na navedeni članak, njemački diplomata je dao komentar da je zaustavljanje slivanja novca u disfunkcionalnu vladu u BiH nepodnošljiv rizik : „To je kao sa pacovima u kavezu. Ako ih prestanete hraniti, oni će pojesti jedan drugog.“

usmjeravanje *bottom-up* pritiska na elite. Najvažnije je to da, ako se uzmu zajedno, navedene mjere mogu kreirati okruženje koje će biti pogodno za inicijativu *građana* za kolaborativno predviđanje i razvijanje alternative postojećoj strukturi, koju su elite u BiH optimizirale kako bi se bavile sobom i izolirale od odgovornosti. Mnoštvo je dokaza koji upućuju autore da vjeruju da je ovo izvodljivo.¹²

Bottom-up elementi

Najvažniji korak koji kreatori politika Zapada mogu poduzeti kako bi postavili okvir za konstruktivni proces je da artikuliraju set načela za post-Dejtonski društveni ugovor, odražavajući reformu koja je potrebna kako bi se postigle euroatlantske integracije, ali još važnije odražavajući dužnost za uspostavljanje vlasti koje je odgovorne ljudima. Ovo bi pomoglo da se umanje strahovi brojnih građanskih konstituenata da bi promjena išla na njihov račun, a ne na račun etabliranih korisnika Dejtonskog sistema, „njihovih“ utvrđenih političkih elita. To bi uključivalo:

- Dizajn sistema koji će osigurati i prioritizirati funkcionalnost i odgovornost građanima, omogućujući nepristrasnu primjenu vladavine prava.
- Osiguranje jednakosti u pružanju usluga i infrastrukture za sve građane, koristeći uštede od racionalizacije upravljačkih struktura za ovu svrhu.
- Ustavne, izborne, i upravne strukture vlasti treba građanima da garantiraju političku i pravnu jednakost u cijeloj BiH.
- Jačanje lokalne samouprave i kapaciteta, uzimajući u obzir da je ovo trenutno jedini nivo na kojem građani mogu zahtijevati političku odgovornost u BiH.
- Definirane kolektivne zaštite za svaku samodefiniranu grupu građana (ne samo za tri „konstitutivna naroda“) bez da takve zaštite budu osnova za izborni i upravni sistem, balansirajući individualna i kolektivna prava u institucionalnoj strukturi koja osigurava jaku vladavinu prava, dinamičnu demokratiju i funkcionalnu državu.
- Puno provođenje svih pravosnažnih presuda ESLJP-a, kao i usklađenost sa obavezama multilateralnih organizacija u kojima BiH već ima članstvo ili namjerava da se učlani.

Ova načela, utemeljena u prihvaćenim međunarodnim liberalno-demokratskim normama i evropskoj praksi, nude širok prostor za sklapanje alternativnog društvenog ugovora, koji bi zahtijevao podršku većine iz svake samodefinirane grupe kako bi bio implementiran i kako bi funkcionirao. Neki od njih su već definirani i postavljeni u Mišljenju EK iz maja 2019., dok drugi potiču od šireg cilja euroatlantskih integracija ili postojećeg članstva BiH u međunarodnim organizacijama (kao što je OEBS ili Vijeće Evrope).

Ovaj model „sendvič pritisak“ je već bio demonstriran, iako u *ad hoc* a ne u strateškoj formi, u Sjevernoj Makedoniji. Dok je prodor koji se desio periodu 2016-2017. počeo na građanskom nivou prije početka saveza civilnog sektora i političke opozicije već 2015. godine, on se od tada uglavnom urušavao zbog neuspjeha u suprotstavljanju duboko ukorijenjenoj korupciji i lošem upravljanju te zemlje, koji su i sami

¹² Neobjavljena (u vrijeme pisanja ovog teksta) istraživanja provedeno za USAID i UN 2019 i 2020. godine, zasnovana na opširnim intervjuima na terenu, fokus grupama, i anketiranju, daje prostora optimizmu.

podstakli takav napredak. Razlika sa iskustvom u Makedoniji bi bila ta što su u tom slučaju EU i SAD bile primorane protiv svoje volje i sa zakašnjenjem da *reagiraju* na gnjev građana zbog lošeg upravljanja Gruevskog režima primjenom pritiska. U slučaju BiH, stav politike Zapada, koji ima puno više ovlasti zahvaljujući Dejtona arhitekture, bi bio *izričito formuliran* kako bi omogućio samoorganizirani građanski proces u BiH da bi se dostigao građanski legitimni nasljednik Dejtonskom poretku.

Alati za provođenje Dejtona, u vidu ojačanog međunarodnog visokog predstavnika i kombinirane preventivne uloge za EUFOR-NATO koja daje mogućnost sprječavanja upotrebe nasilja pod prijetnjom upotrebe sile, su potrebni upravo da služe ovakvom konceptu. Oni ne trebaju da *podstaknu* sistemsku promjenu izvana (kao u eri u kojoj se podstaknulo razvij s vrha), već da *omoguće* građanima BiH koji su duboko nezadovoljni *statusom quo*¹³ i koji izražavaju želju za promjenom, da prođu kroz participativni i kolaborativni proces davanja forme i suštine ovim aspiracijama, bez prevelikog protivljenja onih koji nemaju ništa da dobiju i imaju sve da izgube od funkcionalne, odgovorne vladavine.

¹³ Anketa pokazuje da građani kontinuirano izražavaju uvjerenje da zemlja ide u pogrešnom smjeru barem od 2009. godine. Vidjeti Ispitivanje javnog mnijenja u Bosni i Hercegovini (BiH), oktobar 2009., *Puls/Nacionalni demokratski institut*.